

УДК 327+351

Філіппова Вікторія Дмитрівна

доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

**МІСЦЕ І РОЛЬ SUMMITRY INSTITUTIONS У СИСТЕМІ
ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ**

Анотація. До сьогодні в світовій політичній думці сформувалося кілька основних концепцій щодо можливої організації глобального регулювання. Усі вони припускають або створення нових інститутів, що мають найбільш адекватно відповідати новим глобальним процесам, або еволюцію і трансформацію функцій вже наявних міжнародних організацій. Така тенденція призводить до зміни цих організацій як інститутів глобальних відносин, що впливає на гравців геополітики. У статті розкрито базисні основи діяльності міжнародних організацій як основних елементів системи глобального управління. Відповідно до цієї концепції провідні політичні суб'єкти у світі будуть «підштовхувати» глобалізацію в потрібне річище і вирішувати нові глобальні проблеми вузьким колом гравців, якими за різних умов можуть бути або домінують у світі супердержави, або конгломерат провідних держав.

Ключові слова: глобалізація, глобальне управління, міжнародні інститути.

**Филиппова В.Д. Место и роль Summitry institutions в системе
глобального управления**

Аннотация. К настоящему времени в мировой политической мысли сформировалось несколько основных концепций относительно возможной организации глобального регулирования. Все они предполагают или создание новых институтов, призванных наиболее адекватно отвечать новым глобальным процессам, или эволюцию и трансформацию функций уже существующих международных организаций. Такая тенденция приводит к изменению этих организаций как институтов глобальных отношений, влияет на игроков геополитики. В статье раскрыты базисные основы деятельности международных организаций в качестве основных элементов системы глобального управления. Согласно этой концепции ведущие политические субъекты в мире будут «подталкивать» глобализацию в нужное русло и решать возникающие глобальные проблемы узким кругом «игроков», которыми при различных раскладах могут быть или доминирующая в мире супердержава, или конгломерат ведущих государств.

Ключевые слова: глобализация, глобальное управление, международные институты.

**Filippova V.D. The place and role Summitry institutions in global
governance**

Annotation. By now, several basic concepts have emerged in world political thought regarding the possible organization of global regulation. All of them presuppose either the creation of new institutions called upon to respond most adequately to the new global processes, or the evolution and transformation of the functions of already existing international organizations. This trend leads to a change in these organizations as institutions of global relations, affects the players of geopolitics. The article describes the basic principles of the activities of international organizations as the main elements of the global governance system.

According to this concept, the leading political actors in the world will "push" globalization in the right direction and solve the emerging global problems with a narrow circle of "players" that, under different scenarios, there can be either a dominant superpower in the world or a conglomerate of leading states.

Key words: *globalization, global governance, international institutions.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема глобального управління сьогодні значно актуалізується. Це залежить від багатьох чинників: по-перше, багатовимірний процес глобальних змін у взаємозалежному світі потребує масштабних спільних дій урядів, а не лише окремих із них; по-друге, тривала бездіяльність у вирішенні спільних проблем на міжнародному рівні та відсутність єдиних легітимних, ефективних інституцій їх вирішення підвищує ризик цілковитого краху; по-третє, міжнародна система стала не лише більш взаємозалежною, а й більш різномірною, що є наслідком появи на політичній карті світу нових глобальних і регіональних держав, динамічного розвитку громадянського суспільства та громадянської думки у формуванні політичного порядку денного [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед учених, які презентували ліберальну та неоліберальну парадигму дослідження проблем глобального управління, слід назвати німецьких дослідників Т.Рісе, Д.Меснера, Фр.Нушелера, Л.Фількенштейна, американських та англійських дослідників Дж.Розенау, Дж.Галтунга, Р.Кеохейна, Дж.Ная. Серед вітчизняних учених питання глобалізації досліджено у працях І.Радзієвського, В.Співака, Я.Тимків та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на вагомий науковий доробок, слід зазначити, що названі вчені лише частково розкривають зміст складної багаторівневої системи глобального управління й відбивають лише окремі її елементи.

Формулювання цілей статті. Виходячи з вищесказаного, у межах цієї статті пропонується розглянути один з аспектів глобалізму, а саме місце і

роль інститутів глобального управління (Summitry institutions) у системі глобального управління (Global governance).

Виклад основного матеріалу. Під терміном «глобалізація», як правило, розуміється сукупна економічна, соціально-культурна, політична взаємозалежність усіх учасників світової спільноти. Д. Хелд наголошує, що «глобалізація» – це «процес (або сукупність процесів), який втілює в собі трансформацію просторової організації соціальних відносин і взаємодій..., породжує міжконтинентальні або міжрегіональні потоки і структури активності, взаємодій і проявів влади» [2, с.19]. Невіддільними від поняття «глобалізації» є терміни «глобалізм» і «глобальність». За класичним визначенням цих понять можна звернутися до формулювань, запропонованим В. Беком, який під «глобалізмом» (globalism) розуміє «переконання в тому, що світовий ринок долає або пригнічує політичні бар'єри ... або ідеологію домінування ринкових сил (неолібералізму)», а під «глобальністю» (globality) – безпосередній факт, що «ми вже довгий час живемо в умовах всесвітнього суспільства в тому сенсі, що «закритість» окремих просторів є ілюзією» [3].

Д. Розенау визначив «глобальне управління» як процес, у межах якого «організація або суспільство спрямовує свій розвиток, і для якого динаміка комунікації і контроль за процесом мають центральне значення» [4, с.14]. В умовах зростаючої глобалізації управління стає неперервним постійно змінюваним процесом еволюції, що «коливається між порядком і безладом у міру зміни умов, появи і консолідації нових якостей» [4, с.18]. Сукупність таких різноспрямованих тенденцій призводить до зниження ефективності управління на національному рівні, підштовхуючи світову спільноту до використання механізмів колективного управління на міжнаціональному рівні [4, с.19]. Термін «міжнародний інститут» своєю чергою – це загальне поняття, що використовується в науковій літературі для позначення організацій, режимів або «клубів», які розрізняються за рівнем

інституціоналізації, але забезпечують співпрацю на основі встановлених правил, норм і принципів.

Таким чином, глобальне управління є системою формальних і неформальних інститутів, відносин, механізмів, процесів, які формуються між певними державами, що поширює свої правила на їх внутрішні ринки, громадян і організації (міжурядові і неурядові) та за допомогою якої на глобальному рівні закріплюються колективні інтереси, затверджуються права й обов'язки, вирішуються суперечки і конфлікти. Це всеохопний, динамічний процес узгодження й ухвалення рішень у системі глобальної політики, який постійно розвивається, адаптуючись і реагуючи на зміни, що відбуваються у світі [5]. Глобальне управління спрямоване на вирішення глобальних проблем і може бути схарактеризоване як управління на території всієї планети, загальнопланетарного характеру управління глобальними процесами з делегуванням владних повноважень від держав до глобальних структур (інститутів) [6].

Дж. Марч і І. Олсен надали таким інститутам визначення, яке стало єдиним для всіх варіантів неоінституціоналізму: «Інститут є відносно стійким набором правил і організованих практик, утіленим у структурах значень і ресурсів, які є інваріантними щодо індивідів і стійкими перед специфічними уподобаннями й очікуваннями індивідів і перед мінливими зовнішніми умовами» [7, с. 3]. Основні одиниці аналізу – «правила, порядки, норми і значення «інституту», а не мікрораціональні індивіди і не макросоціальні сили» [там само, с. 16]. Цією теорією враховується головний параметр інститутів, що становить найбільший інтерес у межах цього дослідження, – здатність інститутів змінюватися в часі під впливом як внутрішніх параметрів, так і зовнішніх умов і чинників.

У науковій літературі систематизація міждержавних інститутів здійснюється за різними критеріями, серед яких визначаються класифікації: за колом учасників (універсальні, регіональні, міжрегіональні), за характером

повноважень (міждержавні, наддержавні (наднаціональні), за виконуваними функціями (нормотворчі, консультативні, посередницькі, операційні, інформаційні), за порядком прийому нових членів (відкриті, закриті), за компетенцією та сферою діяльності (загальної компетенції, спеціальної компетенції (політичні, економічні, кредитно-фінансові, з питань торгівлі тощо).

У межах нашого дослідження інтерес становить низка об'єднань (створених з метою уніфікації, регулювання, вироблення спільних рішень у сфері міжнародних політичних і економічних відносин), виникнення яких має антикризовий характер (поява – реакція на кризу) і до складу яких бажає входити Україна, а саме: особливий клас – клас лідерських інститутів глобального управління «клубного» типу, зустрічі яких відбуваються на найвищому рівні, з акцентом на формат участі в них бізнес-еліти як співтовариства з консолідованою позицією і загальним інтересом.

Найбільш значущими і впливовими інститутами подібного типу, що відіграють важливу роль у системі глобального управління і відповідають позначеним раніше критеріям, є АСЕАН, АТЕС, «Група семи», а також «Група двадцяти». Прикладом перших повноцінних «клубних» об'єднань, провідних за свою діяльність з середини двадцятого століття, створених із метою забезпечення балансу в системі світових економічних відносин, є Паризький і Лондонський клуби, хоча вони й «не дотягують» до поняття «Summitry institution».

Паризький клуб кредиторів (англ. The Paris Club) – неформальна організація індустріально розвинених країн-кредиторів, діяльність яких спрямовано на врегулювання державної заборгованості країн, що розвиваються, за допомогою обміну необхідною інформацією, проведення переговорів з реструктуризації та відстрочень для країн-боржників. Клуб не має фіксованого складу учасників: є певна група країн, що мають право брати участь у засіданнях і апелювати до Клубу при

виникненні розбіжностей з країнами-боржниками, і тому присутність країни в об'єднанні з певною часткою умовності можна назвати членством. Сьогодні членами Паризького клубу кредиторів є 19 країн: Австралія, Австрія, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Нідерланди, Норвегія, Росія, США, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція та Японія [8]. Сьогодні в робочих засіданнях Паризького клубу беруть участь представники різних організацій, серед яких МВФ, МБРР, ОЕСР, ЮНКТАД.

Паризький клуб не має строго формалізованого статусу, у нього немає штаб-квартири (її функції виконує Казначейство Франції), немає статуту – він є міждержавним «клубним» об'єднанням, діяльність якого базується на певних правилах і принципах, які добровільно додержуються членами. Усі рішення ухвалюються на основі консенсусу. Трьома основними принципами роботи цього клубу є наявність безпосередньої загрози припинення платежів; зумовленість реструктуризації боргу зобов'язанням боржника здійснювати певну економічну політику; рівномірний розподіл тягара несплачених боргів серед кредиторів. При цьому перша і друга умови обов'язкові для виконання країною-боржником, перш ніж Паризьким клубом буде розглянуто питання про перегляд старих умов погашення кредиту. Третій принцип не є обов'язковим і передбачає, що при розподілі тягара проблем, пов'язаних із переглядом умов погашення кредитів, кредитори мають діяти спільно і координувати свої дії та вимоги.

Другим подібним об'єднанням є Лондонський клуб. Відмінність полягає в тому, що Паризький клуб займається врегулюванням державного боргу країн-позичальників перед країнами-кредиторами, а Лондонський розглядає питання врегулювання боргу перед приватними банками-кредиторами.

Лондонський клуб (англ. London Club), офіційно відомий під назвою «Консультативний комітет комерційних банків», – це неформальне

міжнародне об'єднання банків, що надали кредити урядам конкретних країн або окремим юридичним особам країн, і які своєю чергою відчують труднощі з їх поверненням. Лондонський клуб активно співпрацює з Паризьким клубом, а також із Міжнародним валютним фондом, однак першочергово співробітництво має інформаційний характер, оскільки головна мета Лондонського клубу – повернення своїх коштів.

З кожним роком усе більш значущими стають міждержавні «клубні» об'єднання – АТЕС, АСЕАН, ШОС, G7 / 8, G20, BRICS. Відзначимо характерні риси позначених інститутів, що становлять інтерес у контексті поставленого дослідницького питання.

Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС, англ. Asia-Pacific Economic Cooperation, АРЕС) – це консультативно-асоціативний форум, заснований 1989 року в Канберрі за ініціативи прем'єр-міністрів Австралії і Нової Зеландії, у межах якого сьогодні економіка Азійсько-Тихоокеанського регіону співпрацює у сфері регіональної торгівлі та полегшення й лібералізації капіталовкладень [9].

Асоціація держав Південно-Східної Азії (скор. АСЕАН, англ. Association of SouthEast Asian Nations) – це регіональна міждержавна організація країн, розташованих у Південно-Східній Азії, що займається політичними, економічними та культурними питаннями [10].

G7, або «Велика сімка» (від англ. Group of Seven, у минулому G6 (Група Шести), та G8 (Група восьми) – це міжнародний клуб урядів семи високорозвинених країн світу США, Японії, Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії, Канади). Лідери цих країн регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику. Крім них, у зустрічах бере участь Європейський Союз, проте без права голосування та проведення щорічних зборів [11]. У клубу немає свого статуту і постійного секретаріату, рішення мають характер політичних зобов'язань держав-учасників – вони швидше фіксують наміри

членів підтримувати ту чи іншу узгоджену політику, а також є рекомендаціями для інших учасників світової спільноти у вирішенні наявних проблем. Оскільки в клубу немає статуту й офіційно стати членом «сімки» неможливо.

«Група двадцяти» (G20, офіційно: англ. The Group of Twenty, major advanced and emerging economies) – це неформальний клуб, що функціонує в форматі нарад глав держав, міністрів фінансів і глав центральних банків, що представляють 20 найбільших світових економік. Також уже ввійшла в традицію присутність на самітах G20 представників Міжнародного Валютного Фонду та Світового Банку. «Група двадцяти» – це провідний форум міждержавного співробітництва, що основний порядок самітів присвячує найбільш важливим питанням світової економічної та фінансової політики і відповідним проблемам. До складу «Великої двадцятки» входять 19 країн (Аргентина, Австралія, Бразилія, Велика Британія, Німеччина, Індія, Індонезія, Італія, Канада, Китай, Мексика, Туреччина, Росія, Саудівська Аравія, США, Франція, ПАР, Республіка Корея, Японія) і Європейський Союз. Сьогодні «Велика двадцятка» акумулює 90% світового валового національного продукту, 80% світової торгівлі, на її території проживає дві третини населення світу [12]. Важливою складовою клубу є негласно сформована керівна «трійка» – група з трьох членів (попереднього, нинішнього і наступного голови в «двадцятці»). Спільну роботу «трійки» націлено на забезпечення послідовності і спадкоємності в роботі «Групи двадцяти», акцентуючи увагу на посиленні і зміцненні легітимності та прозорості в ухваленні рішень на зустрічах членів неформального клубу.

Один із провідних західних соціологів М. Кастельс вважає, що головними агентами глобалізації стають держави, що входять сьогодні до «Великої сімки», контролюють більшість міжнародних фінансово-економічних інститутів [13]. Однак, з урахуванням геополітичних подій останніх років, є підстави вважати, що саме «Група двадцяти» як

міждержавний інститут «global governance» з глобальним мандатом і майже глобальним членством (країни «Групи двадцяти» сукупно представляють 90% світового ВВП) є найбільш важливою в контексті забезпечення світового порядку. «Група двадцяти» – неформальна, у міру легітимна, у правовому сенсі G20 ніби «не існує», об'єднуючи лідерів відповідних країн, що в роботі «Групи двадцяти» спираються на урядовий апарат чергової країни-голови. Рішення об'єднання ні для кого, уключаючи й самих країн-учасниць, не мають обов'язкового характеру, у той час, як у міжнародних організаціях у більшості випадків формат зустрічей – міністерський, а рішення мають строго обов'язковий характер, проте це, як свідчить практика, зовсім не гарантує їх імплементацію кожною країною-учасницею. Незважаючи на, на перший погляд, «необов'язковість» реалізації своїх рішень через відсутність спонукання до виконання і санкцій за їх ігнорування, є підстави вважати, що «Група двадцяти» все ж багато в чому виграє за рахунок гнучкості і свободи формату своєї організації [14].

Висновки з даного дослідження. Проведене дослідження засвідчує, що в межах розглянутих багатосторонніх об'єднань «клубного» типу ухвалюються хоча й юридично необов'язкові, але реально надзвичайно важливі управлінські рішення. Їх поточна роль, авторитет і фактичний вплив зумовлені тим, що, будучи неформальними інститутами, вони надають максимум свободи і рівноправності кожному учаснику. Принцип консенсусу в ухваленні рішень, статус яких виключає абсолютну нормативність (відсутність санкцій за їх невиконання), – «комфортний» формат для всіх. І не виключено, що будь-яка спроба формалізувати ці інститути, увести в них якісь зобов'язальні норми, суворі правила процедури і навіть деякі заходи примусу – зруйнує Summitry institutions.

Перспективи подальших розвідок. Напрямок дальших розвідок може стати питання розроблення нової стратегії входження України в якомога більше коло інститутів глобального управління (Summitry

institutions) у системі глобального управління (Global governance), що дозволить нашій державі стати повноцінним геополітичним гравцем. Для здійснення поставленої мети Україні потрібно вирішити низку проблем, серед яких головними, на нашу думку, є такі: подолання відставання від країн із більш низьким рівнем соціально-економічного розвитку та внутрішньополітичної стабільності; відокремити зовнішньополітичну діяльність нашої держави від чітко зумовленого напрямку внутрішньополітичного розвитку держави; подолати невідповідність економіки до високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Співак В. М. Глобальне управління: проблеми та перспективи формування / В. М. Співак // Держава і право. - 2011. - Вип. 54. - С. 596-602.
2. Хелд Д. Глобальные трансформации: политика, экономика, культура / Хелд Д. и др. – М.: Праксис, 2004. – 576 с.
3. Beck U. What Is Globalization? Cambridge: Polity, 2000. P. 9-10.
4. Rosenau J. N. Governance in the Twenty-first Century // Global Governance. 1995. Vol. 1. No.1. P. 14-20
5. Karns M. International Organizations: the Politics and Processes of Global Governance. Boulder / Karns M., Mingst K. – CO: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2010. P. 95-143.
6. Тимків Я. І. Теоретико-історичні основи концепції глобального управління / Я. І. Тимків // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2012. - Вип. 111 (1). - С. 70-76. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_111\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_111(1)_11).
7. The Oxford Handbook of Political Institutions / Ed. by R.A.W. Rhodes, S.A. Burder, V.A. Rockman. Oxford, 2006. - 560 p.
8. Офіційний сайт Паризького клубу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.clubdeparis.org/sections/donnees-chiffrees/chiffres-cles>
9. Азиатско-Тихоокеанское экономическое сотрудничество (АТЭС) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ereport.ru/articles/ecunions/apec.htm>
10. АСЕАН [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/asean.html>
11. G7 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/G7>
12. G20 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D1%86%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%B0
13. Кастельс М. Глобальный капитализм и новая экономика: значение России / Кастельс М. // Постиндустриальный мир и Россия. – М., 2001. – С. 74-82.

14. Прохорова А. А. К вопросу о критериях и показателях эффективности взаимодействия бизнеса и власти в «Группе двадцати» / Прохорова А. А. // Власть. – 2017. – № 6. – С.51-59.

Statement of the problem. The problem of global governance today is significantly updated. It depends on many factors: firstly, the multidimensional process of global change in the interconnected world requires large-scale joint actions by governments, not just some of them; secondly, the continued inaction in solving common problems at the international level and the lack of unified legitimate, effective institutions for their resolution increases the risk of a complete collapse; Thirdly, the international system has become not only more interdependent but also more heterogeneous, which is the result of the emergence of new global and regional states on the political map of the world, the dynamic development of civil society and public opinion in shaping the political agenda.

Urgency. In spite of significant scientific progress, it is worth noting that only the content of the complex multilevel global management system is disclosed only partially and only some of its elements are displayed.

The purpose of the article. Based on the foregoing, within the framework of this article it is proposed to consider one aspect of globalization, namely, the place and role of institutes of Summitry institutions in the system of global governance.

Summary. Global management is aimed at solving global problems and can be characterized: management on the territory of the whole planet, global planetary management of global processes, delegation of power from the states to global structures (institutions).

In the scientific literature, the systematization of intergovernmental institutions is carried out according to various criteria, including classifications: by the range of participants (universal, regional, interregional), by the nature of powers (interstate, supranational (supranational), on the functions performed (normative, advisory, intermediary, operational, informational), according to the procedure for accepting new members (open, closed), according to the competence and sphere of activity (general competence, special competence (political, economic, financial and financial) An trafficking, etc.).

Within our research, interest is represented by a number of associations (unions, created for the purpose of unification, regulation, development of joint decisions in the field of international political and economic relations), the emergence of which is anti-crisis (appearance – reaction to the crisis), of which wants to enter Ukraine, namely, a special class – a class of global governance club-type institutions that meet at the highest level, with a focus on the format of their participation in the business elite as a community with a consolidated position and in general of interest. The most significant and influential institutions of this type, which play an important role in the system of global governance and meet the previously marked criteria, are ASEAN, APEC, G7, and the G20.

Conclusion and outcomes. The conducted research shows that in the framework of considered multilateral associations of "club" type accepted, although not legally necessary, but in reality – extremely important management decisions. Their current role, authority and actual influence are due to the fact that, as informal institutions, they provide maximum freedom and equality for each participant. And it is possible that any attempt to formalize these institutions, to impose on him some binding norms, strict rules of procedure, and even some coercive measures – will ruin Summitry institutions. The direction of further exploration may be the issue of developing a new strategy for Ukraine's entry into the widest possible range of global governance institutes (Summitry institutions) in the global governance system, which will enable our state to become a full-fledged geopolitical player. In order to achieve this goal, Ukraine needs to solve a number of problems, among which, in our opinion, the main ones are: overcoming the gap between countries with lower levels of socio-economic development and internal political stability; to separate the foreign policy activity of our state from the clearly defined direction of the domestic political development of the state; to overcome the unpreparedness of the economy to highly effective forms of foreign economic cooperation.